

PAWEŁ GRZEMBKA

<https://doi.org/10.33995/wu2020.3.6>

Regres ubezpieczeniowy – zagadnienia wybrane

Niniejszy artykuł jest poświęcony regulacjom dotyczącym regresu ubezpieczeniowego – typowego i nietypowego. Z tego względu opracowanie zostało podzielone na dwie części. Część pierwsza zawiera ogólną charakterystykę regresu typowego, stanowiącą przyczynek do analizy wybranych problemów praktycznych. W części drugiej w ten sam sposób została omówiona instytucja regresu nietypowego. Autor, w oparciu o analizę doktryny i orzecznictwa, proponuje rozwiązania poruszonych w artykule problemów oraz przedstawia postulaty de lege ferenda.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia gospodarcze, regres ubezpieczeniowy, regres typowy, regres nietypowy, ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest przedstawienie konstrukcji regresu typowego i nietypowego, omówienie wybranych problemów praktycznych związanych ze stosowaniem obecnych przepisów oraz wskazanie na tej podstawie wniosków *de lege ferenda*. Zostaną również zaproponowane rozwiązania omówionych zagadnień problemowych. Ze względu na zróżnicowanie podstaw prawnych i charakteru roszczeń, w pierwszej części analizie zostaną poddane przepisy dotyczące regresu typowego, a w drugiej – regresu nietypowego.

Regres typowy

Uwagi ogólne

Regres typowy, uregulowany w art. 828 k.c.¹, jest przykładem subrogacji ustawowej, o której mowa w art. 518 § 1 pkt 4 k.c.² Ubezpieczyciel, spełniając świadczenie z umowy ubezpieczenia majątkowego (co do zasady płacąc odszkodowanie), naprawia szkodę, za którą odpowiedzialność ponosi osoba trzecia. W związku z tym uzasadnione jest, aby mógł on dochodzić od tej osoby zwrotu wypłaconego świadczenia. Realizuje on typowy dla roszczeń regresowych cel gospodarczy w postaci uzyskania zwrotu świadczenia spełnionego za inną osobę³. Nie jest on jednak regresem *sensu stricto*, związanym z odpowiedzialnością solidarną, ale regresem *sensu largo*, w ramach którego mieszczą się inne roszczenia przysługujące w razie spełnienia świadczenia (choćby częściowo) za inną osobę, jak również świadczenia wynikające z odpowiedzialności *in solidum*⁴.

Regres typowy polega na tym, że z dniem zapłaty odszkodowania w miejsce dotychczasowego wierzyciela – poszkodowanego, wstępuje z mocy prawa ubezpieczyciel, który naprawił szkodę. Następuje zatem przekształcenie podmiotowe, a w konsekwencji nabywana przez ubezpieczyciela wierzyciela jest tą samą, którą miał ubezpieczający⁵. Roszczenie ubezpieczyciela różni się jednak tym od roszczenia poszkodowanego, że ma charakter wyłącznie pieniężny (wyłączona jest restytucja naturalna)⁶, przy czym jego wysokość ograniczona jest kwotą zapłaconego odszkodowania, o czym wprost stanowi art. 828 § 1 k.c. Jednocześnie nie może ono przewyższać roszczenia poszkodowanego, gdyż roszczenie regresowe ma charakter pochodny, zależny od istnienia zobowiązania, z tytułu którego może być wykonywane⁷.

Powyższe stanowisko ma daleko idące konsekwencje. Skoro ubezpieczyciel jest uprawniony do dochodzenia roszczenia przysługującego dotąd poszkodowanemu, to sprawca może w procesie korzystać z dobrodziejstwa przepisów przewidujących ograniczenie jego zakresu odpowiedzialności na takich zasadach, jakby naprawienia szkody dochodził sam poszkodowany. Przede wszystkim ma to wpływ na przedawnienie, któremu roszczenie regresowe ubezpieczyciela ulega w takich

1. W niniejszym artykule poruszone są zagadnienia związane z regresem w ubezpieczeniach gospodarczych. Na marginesie warto zauważyć, że regres występuje także w ramach ubezpieczeń społecznych, zgodnie z art. 70 ust. 1 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.
2. Tak m.in.: W. Warkała, *Prawo ubezpieczeniowe. Zarys wykładu i materiały normatywne*, Warszawa 1974, s. 73; J. M. Kondek, [w:] *Tom III B. Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczegółowa. Ustawa o terminach zapłaty*, [red.] K. Osajda, CH Beck, Warszawa 2017, s. 1012.
3. Tak: M. Pyziak-Szafnicka, [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna. Tom 5*, [red.] E. Łętowska, CH Beck, Warszawa 2013, s. 347.
4. Zob. S. Buczkowski, *Z zagadnień regresu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 12, s. 441; B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Wyrządzenie szkody przez kilka osób*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978, s. 140; M. Pyziak-Szafnicka, [w:] *System Prawa Prywatnego...*, s. 347; uchwała SN z dnia 17 lipca 2007 r., III CZP 66/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 98.
5. W. Dubis, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, [red.] E. Gniewek, P. Machnikowski, CH Beck, Warszawa 2017, s. 1561; zob. też: wyrok SA w Katowicach z dnia 7 marca 2014 r., V ACa 530/13, Legalis nr 831366; wyrok SA w Warszawie z dnia 6 listopada 2014 r., I ACa 620/14, Legalis nr 1169059.
6. Wyrok SN z dnia 18 marca 1982 r., IV CR 48/82, OSNCP 1982, nr 10, poz. 153.
7. Wyrok SN z dnia 16 czerwca 2009 r., V CSK 447/08, Legalis nr 216834.

warunkach i w takim terminie, jak roszczenie poszkodowanego⁸. Ponadto pozwany sprawca będzie mógł domagać się miarkowania odszkodowania na zasadzie art. 440 k.c. lub uwzględnienia przyczynienia się poszkodowanego zgodnie z art. 362 k.c.⁹

Warto zauważyć, że choć przepis art. 828 § 1 k.c. stanowiący podstawę regresu typowego ma charakter dyspozytywny, to umowna jego regulacja nie może pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami dotyczącymi roszczeń regresowych. Niedopuszczalne byłoby m.in. nabycie przez ubezpieczyciela większego roszczenia aniżeli wysokość wypłaconego odszkodowania¹⁰. Poszkodowany może jednak na zasadach ogólnych dokonać na rzecz ubezpieczyciela cesji wierzytelności o wysokości przekraczającej otrzymane odszkodowanie¹¹.

Regres przeciwko pracownikowi

Zasadą jest, że za szkody wyrządzone przez pracownika odpowiada wyłącznie pracodawca, któremu (po naprawieniu szkody) przysługuje roszczenie regresowe wobec pracownika¹². Rozważyć należy jednak, czy do powstania regresu dojdzie, jeżeli szkodę naprawi osobie trzeciej nie pracodawca, lecz ubezpieczyciel.

Przepisy Kodeksu cywilnego (w tym art. 828 k.c.) można stosować do stosunku pracy, o ile nie jest to sprzeczne z zasadami prawa pracy¹³. Między innymi z tej przyczyny Sąd Najwyższy stwierdził, że przeciwko pracownikowi, który wyrządził szkodę nieumyślnie, ubezpieczycielowi regres nie przysługuje¹⁴.

Zwolennicy przeciwnego poglądu wskazują, że ubezpieczyciel nabywa roszczenie istniejące, przysługujące pracodawcy (a zatem ograniczone do wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia)¹⁵. Przychylić należy się jednak do pierwszego – zdaje się, dominującego – poglądu. Biorąc pod uwagę nieumyślność pracownika przy wyrządzeniu szkody, należy uznać, iż żądanie zwrotu wypłaconego odszkodowania byłoby sprzeczne z zasadami prawa pracy. Pracodawca w takiej sytuacji nie ponosi bezpośrednich kosztów naprawienia szkody, a ubezpieczyciel spełnia świadczenie z umowy ubezpieczenia. Dochodzenie od pracownika roszczenia regresowego miałyby zatem wyłącznie charakter represji. W związku z tym brak regresu powinien być kompensowany zakładom ubezpieczeń poprzez adekwatną wysokość składki.

Pracodawca mógł również sam naprawić szkodę i następnie kierować roszczenie regresowe przeciwko pracownikowi, który jest objęty ubezpieczeniem OC. W takim przypadku do naprawienia szkody (w zakresie odpowiedzialności pracownika, tj. co do zasady trzymiesięcznego wynagrodzenia)

8. Zob. wyrok SN z dnia 31 maja 1985 roku, III CRN 148/85, OSNCP 1986, nr 3, poz. 34, Tak m.in.: J. M. Kondek, *op. cit.*, s. 1016; W. Dubis, *op. cit.*, s. 1561; zob. również: M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834 k.c. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016, s. 638.

9. J. M. Kondek, *op. cit.*, s. 1014, W. Dubis, *op. cit.*, s. 1561.

10. Wyrok SA w Gdańsku z dnia 29 kwietnia 1991 r., I ACr 118/91, OSA 1991 nr 3, poz. 18.

11. Por.: M. Krajewski, *op. cit.*, s. 639–640.

12. Art. 120 § 1 i 2 k.p.

13. Art. 300 k.p.

14. Tak: uchwała SN z dnia 7 listopada 1977 r., III CZP 80/77, OSNCP 1978, nr 5–6, poz. 84.

15. J. M. Kondek, *op. cit.*, s. 1013.

obowiązany będzie również ubezpieczyciel OC¹⁶. W żaden sposób bowiem spełnienie świadczenia przez ubezpieczyciela nie będzie stało w sprzeczności z zasadami prawa pracy, wręcz przeciwnie – rozwiązanie to będzie dla pracownika korzystne i zgodne z celem ubezpieczenia.

Rozważyć warto także sytuację odwrotną, tj. dochodzenie roszczenia z tytułu regresu ubezpieczeniowego przez ubezpieczyciela pracodawcy przeciwko ubezpieczycielowi OC pracownika. W takiej konfiguracji ubezpieczyciel nie będzie mógł dochodzić zwrotu odszkodowania. Odpowiedzialność ubezpieczyciela, jako odpowiedzialność za cudzy dług, musi wszak zależeć od istnienia zobowiązania sprawcy. Skoro zatem pracownik nie odpowiadałby względem ubezpieczyciela pracodawcy, to nie ma podstaw, aby odpowiadał względem niego ubezpieczyciel OC pracownika.

Regres w ubezpieczeniach *assistance*

Art. 828 § 1 k.c. nie przesądza możliwości dochodzenia roszczenia regresowego z tytułu ubezpieczenia *assistance*. Istoty problemu upatrywać należy w rodzaju świadczenia ubezpieczyciela. Literalnie odczytywany przepis art. 828 § 1 k.c. uzależnia bowiem przejście roszczeń na ubezpieczyciela od zapłaty odszkodowania. Istotą ubezpieczeń *assistance* jest zaś niepieniężne świadczenie ubezpieczyciela sprowadzające się do zapewnienia dostępu do określonych dóbr lub usług¹⁷.

Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wskazał, że „ubezpieczycielowi, który pokrył koszty najmu pojazdu zastępczego w ramach umowy ubezpieczenia *assistance*, przysługuje na podstawie art. 828 § 1 k.c. roszczenie regresowe wobec ubezpieczyciela sprawcy szkody”¹⁸. Podzielić należy argumenty podniesione przez Sąd Najwyższy, zgodnie z którymi dla ubezpieczyciela występującego z roszczeniem regresowym odszkodowanie ma postać świadczenia pieniężnego, odpowiadającego wysokości wynagrodzenia wypłaconego osobie trzeciej (np. wynajmującemu samochody), i z perspektywy ubezpieczyciela zawsze dochodzi do zapłaty albo bezpośrednio odszkodowania na rzecz poszkodowanego (ubezpieczającego), albo na rzecz osoby trzeciej.

Stanowisko Sądu Najwyższego jest jak najbardziej trafne. Powinno mieć ono zastosowanie nie tylko w przypadku najmu pojazdu zastępczego (co było przedmiotem postępowania), ale i wszelkich świadczeń ubezpieczyciela dokonywanych w wykonaniu obowiązków wynikających z ubezpieczenia *assistance*. Zasada pozostaje taka sama niezależnie od tego, czy ubezpieczyciel zapewnia dostęp do pojazdu zastępczego, organizuje holowanie uszkodzonego pojazdu czy oferuje jeszcze inne dobra lub usługi.

Jak wskazano wyżej, podstawowym celem regresu typowego jest cel gospodarczy, realizowany poprzez umożliwienie ubezpieczycielowi odzyskania wypłaconego odszkodowania od sprawcy szkody. W związku z tym wykładnia celowościowa przemawia za szerokim rozumieniem „zapłaty odszkodowania”. Tym samym, spełnienie świadczenia pieniężnego na rzecz osoby trzeciej (w celu

16. Tak: M. Serwach, *Osobista odpowiedzialność pracownika za szkodę wyrządzoną osobie trzeciej – konsekwencje cywilnoprawne oraz ubezpieczeniowe*, „Prawo Asekuracyjne” 2011, nr 2(67), s. 58.

17. A. Raczyński, *Świadczenie ubezpieczyciela w ubezpieczeniu assistance*, [w:] *Kierunki rozwoju ubezpieczeń gospodarczych w Polsce. Wybrane zagadnienia prawne*, [red.] B. Gneta, M. Szaraniec, Difin, Warszawa 2013, s. 179; zob. również: M. Krajewski, *op. cit.*, s. 64.

18. Uchwała SN z dnia 30 listopada 2016 r., III CZP 74/16, OSNC 2017, nr 7–8, poz. 82.

wykonania świadczenia niepieniężnego przewidzianego w umowie ubezpieczenia] należy uznać za przesłankę dochodzenia zwrotu wydatków od sprawcy.

Regres w razie świadczenia kulancyjnego ubezpieczyciela

Kulancja ubezpieczeniowa zachodzi wówczas, „gdy zakład ubezpieczeń w sposób częściowy lub pełny wypłaca świadczenie ubezpieczeniowe w sytuacji, gdy z formalno-prawnego punktu widzenia (tj. ze względu na treść art. 354 k.c.) nie istnieje po jego stronie obowiązek spełnienia tego świadczenia lub też, gdy istnienie bądź zakres obowiązku spełnienia przez zakład ubezpieczeń jest sporny (kwestionowany przez ubezpieczyciela)”¹⁹. Ze względu na brak obowiązku spełnienia świadczenia lub spór co do tego obowiązku, świadczenie kulancyjne nazywa się świadczeniem uznaniowym, przekazywanym *ex gratia* czy też świadczeniem wypłacanym w drodze wyjątku²⁰. Kulancję podzielić można na dyspensywną (gdy ubezpieczający, naruszając warunki ubezpieczenia, traci prawo do świadczenia, ale ubezpieczyciel mimo to je spełnia) oraz marketingową (gdy ubezpieczyciel ma na względzie przede wszystkim własne interesy i – przykładowo – nie chce zrywać współpracy z ważnym dla siebie klientem)²¹.

Nie wdając się w dywagacje co do szczegółów dotyczących kulancji ubezpieczeniowej²², rozważyć należy, czy w jej przypadku ubezpieczyciel nabywa roszczenie regresowe na podstawie art. 828 § 1 k.c. W przypadku kulancji marketingowej jednoznacznie można stwierdzić, że nie ma podstaw do dochodzenia roszczenia regresowego przez ubezpieczyciela, gdyż świadczenie to nie pozostaje w związku z istniejącym stosunkiem ubezpieczenia²³.

W odniesieniu zaś do kulancji dyspensywnej, dominujący wydaje się pogląd, zgodnie z którym „ubezpieczyciel nie nabywa roszczenia regresowego [...], gdyż w takim wypadku ubezpieczyciel spełnia swoje świadczenie pomimo tego, że nie był do niego zobowiązany; nie jest to bowiem świadczenie z umowy ubezpieczenia”²⁴. Zgodnie z tym stanowiskiem świadczenie kulancyjne spełniane przez ubezpieczyciela potraktować należy jako świadczenie nienależne²⁵, niepozostające w związku ze stosunkiem ubezpieczenia.

Przywołane stanowisko uznać należy za trafne, aczkolwiek pomijające sytuację, w której ubezpieczyciel spełnia świadczenie sporne, przy czym sporność ta nie polega na całkowitym kwestionowaniu swojej odpowiedzialności lub jej zakresu przez ubezpieczyciela, lecz na „niepewności”

19. M. Orlicki, *Instytucja kulancji w polskim prawie ubezpieczeniowym*, „Prawo Asekuracyjne” 1998, nr 4(17), s. 27.

20. E. Kowalewski, M. Serwach, *Kulancja ubezpieczeniowa*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 3(56), s. 4.

21. Zob. *Ibidem*, s. 5; Ł. Mazurczak, *Świadczenie kulancyjne a regres ubezpieczeniowy*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2015, z. 2, s. 52.

22. Szerzej o charakterze, podstawach, granicach świadczeń kulancyjnych: M. Orlicki, *op. cit.*, s. 25–32; A. Cudna-Wagner, *Od odpowiedzialność odszkodowawczą ubezpieczyciela*, Kodeks sp. z o.o., Warszawa 2002, s. 117–123; E. Kowalewski, M. Serwach, *op. cit.*, s. 3–13.

23. Tak trafnie: Ł. Mazurczak, *op. cit.*, s. 60.

24. J. M. Kondek, *op. cit.*, s. 1014; tak również: M. Krajewski, *op. cit.*, s. 644; odmiennie: Ł. Mazurczak, *op. cit.*, s. 60.

25. Świadczenie kulancyjne jako nienależne traktują: M. Krajewski, *op. cit.*, s. 84; M. Orlicki, *op. cit.*, s. 29; E. Kowalewski, M. Serwach, *op. cit.*, s. 5–7; odmiennie: P. Sury, *Świadczenie kulancyjne jako świadczenie należne*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2011, z. 11, s. 51–62.

ubezpieczyciela co do tej odpowiedzialności. W takiej sytuacji spór może zostać rozstrzygnięty przez sąd, który ostatecznie w wyroku orzeknie, czy – i w jakim zakresie – ubezpieczyciel był odpowiedzialny. Wyobrazić sobie można jednak, że ubezpieczyciel – chcąc tego sporu uniknąć – decyduje się wypłacić odszkodowanie, co można zakwalifikować jako kulancję dyspensywną.

W tak zakreślonym stanie faktycznym roszczenie przejdzie na ubezpieczyciela z mocy prawa na podstawie art. 828 § 1 k.c. Pamiętać jednak trzeba, że na ubezpieczycielu spoczywać będzie ciężar dowodu, obejmujący również fakt, że spełnione świadczenie wynikało ze stosunku ubezpieczenia. Skoro zatem sam ubezpieczyciel miał w tym zakresie wątpliwości, w praktyce wykazanie zasadności wypłaty odszkodowania może być utrudnione.

W związku z tym warto przy spełnianiu świadczenia kulancyjnego zawrzeć umowę cesji na rzecz ubezpieczyciela, niejako w zamian za spełnione przezeń świadczenie²⁶. Dzięki temu ubezpieczyciel nie będzie musiał dowodzić, że spełnione świadczenie wynikało ze stosunku ubezpieczenia, a jedynie wykazać przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej sprawcy.

Regres typowy w ubezpieczeniach OC

Choć najczęściej regres typowy zajdzie w przypadku ubezpieczeń aktywów, to jednak zdarzają się sytuacje, w których z roszczenia regresowego na podstawie art. 828 § 1 k.c. będzie dochodzić ubezpieczyciel OC. Przykładem może być sytuacja, w której za szkodę wynikłą z deliktu odpowiada kilka osób, spośród których jedna jest ubezpieczona od odpowiedzialności cywilnej. Zgodnie z art. 441 § 2 k.c., gdyby jedna z osób odpowiedzialnych za szkodę naprawiła szkodę sama, mogłaby żądać od pozostałych współsprawców zwrotu całości lub części spełnionego świadczenia.

Wątpliwości może budzić możliwość zastosowania przepisu art. 828 § 1 k.c. ze względu na jego literalne brzmienie. Stanowi on, że „[...] na ubezpieczyciela przechodzą roszczenia ubezpieczającego przeciwko osobie trzeciej [...]”, co sugeruje, że roszczenie – aby mogło przejść na ubezpieczyciela – musi istnieć przed zapłatą odszkodowania. W omawianym przypadku roszczenie regresowe ubezpieczającego powstanie jednak dopiero z chwilą zapłaty odszkodowania. Przed tym zdarzeniem ubezpieczającemu nie przysługują żadne roszczenia w stosunku do innych osób odpowiedzialnych²⁷.

Wykładnię językową w tym aspekcie uznać należy jednak za zawodną. Przychylić się trzeba do stanowiska, że zapłatę odszkodowania przez ubezpieczyciela OC na rzecz poszkodowanego można zrównać w skutkach prawnych z zapłatą dokonaną przez samego ubezpieczonego, a roszczenia regresowe w stosunku do osób współodpowiedzialnych za szkodę powstaną po stronie ubezpieczonego, po czym [po tzw. „prawniczej” sekundzie] przejdą na ubezpieczyciela na podstawie art. 828 k.c.²⁸ W przeciwnym razie należałoby stwierdzić, że ubezpieczycielowi będzie służyło roszczenie względem współsprawców tylko wówczas, gdy ubezpieczający sam naprawi szkodę, a następnie zapłacone odszkodowanie będzie mu zwrócone przez ubezpieczyciela. Pogląd ten nie znajduje uzasadnienia, dlatego za słuszną należy uznać w tym przypadku wykładnię celowościową.

26. Por. E. Kowalewski, M. Serwach, *op. cit.*, s. 12; M. Krajewski, *op. cit.*, s. 644.

27. M. Krajewski, *op. cit.*, s. 645; tenże, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według Kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 526.

28. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności...*, s. 526–527.

W związku z tym, jeżeli zamiast tej osoby świadczenie spełni jej ubezpieczyciel OC, to właśnie temu ubezpieczycielowi przysługiwać będzie roszczenie przeciwko pozostałym osobom odpowiedzialnym za szkodę²⁹. Spełniając swoje świadczenie, wstąpi on bowiem w prawa zaspokojonego wierzyciela tak, jak zazwyczaj ma to miejsce w ubezpieczeniach aktywów.

Odsetki w regresie typowym

Zarówno przepisy o umowie ubezpieczenia, jak i przepis art. 518 k.c. nie dają odpowiedzi na pytanie o los roszczenia odsetkowego przy regresie ubezpieczeniowym. Z przepisów tych nie wynika wprost, czy wskutek zapłaty odszkodowania na ubezpieczyciela przechodzi również roszczenie o zaległe odsetki.

Z uwagi na to, że regres ubezpieczeniowy jest jednym z przykładów wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela, udzielenie odpowiedzi możliwe będzie dzięki analizie regulacji tej instytucji. Przepis art. 518 k.c. jest jedynym przepisem regulującym *cessio legis*, co czyni tę regulację w pewnym sensie niepełną. Z tego względu przychylić trzeba się do poglądu, zgodnie z którym należy odpowiednio stosować przepisy o przelewie wierzytelności (art. 509 i nast. k.c.)³⁰.

Wskazać trzeba, że skutkiem cesji wierzytelności jest przejście także związanych z tą wierzytelnością praw, w tym roszczeń o zaległe odsetki³¹. Oczywiście pamiętać trzeba, że rozmiar nabytej wierzytelności nie może przekraczać wysokości wypłaconego odszkodowania. Zastrzeżenie to prowadzi do wniosku, że ubezpieczyciel nabywa roszczenie o zaległe odsetki, o ile zaspokoił w tym zakresie wierzyciela³².

Niezależnie od tego na ubezpieczyciela przechodzi jednak roszczenie o dalsze odsetki. Wynika to z istoty subrogacji ustawowej, zgodnie z którą wierzytelność dotychczasowego wierzyciela przestaje mu przysługiwać. Dotychczasowy wierzyciel (ubezpieczający) nie dysponuje już substratem, od którego należałoby liczyć należne mu odsetki, gdyż przeszedł on na ubezpieczyciela. Skoro bowiem nabyta wierzytelność jest tą samą, z tym samym terminem przedawnienia, to nie znajduje uzasadnienia pogląd, by dotychczasowe zobowiązanie miało się przekształcać w zobowiązanie bezterminowe³³, a jego wymagalność (i co za tym idzie – prawo do żądania odsetek) następowała dopiero po wezwaniu dłużnika. Takie stanowisko niezasadnie premiuje sprawcę. Jeżeli dług miałby charakter bezterminowy, to sprawca odnosiłby korzyść (w postaci braku obowiązku zapłaty części odsetek) dzięki roztropności ubezpieczającego, który zawarł umowę ubezpieczenia.

29. Zob.: W. Marek, [w:] W. Warkało, W. Marek, W. Mogiński, *Prawo ubezpieczeniowe*, PWN, Warszawa 1983, s. 108–109; M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia...*, s. 645.

30. Tak m.in.: A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Zakamycze, Kraków 2000, s. 178–185; K. Zagrobelny, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, [red.] E. Gniewek, P. Machnikowski, CH Beck, Warszawa 2017, s. 1096; P. Sobolewski, [w:] *Tom IIIA. Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna*, [red.] K. Osajda, CH Beck, Warszawa 2017, s. 1263–1264; T. Sójka, J. Stranz, [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, [red.] M. Gutowski, CH Beck, Warszawa 2016, s. 250; wyrok SN z dnia 1 czerwca 2011 r., II CSK 548/10, OSNC 2012, nr 2, poz. 23.

31. Art. 509 § 2 k.c.

32. Zob.: K. Zagrobelny, *op. cit.*, s. 1096; T. Sójka, J. Stranz, *op. cit.*, s. 250; odmiennie, uniezależniając nabycie odsetek od zaspokojenia wierzyciela w tym zakresie: A. Szpunar, *op. cit.*, s. 178–179.

33. Tak: wyrok SO w Gdańsku z dnia 27 maja 2013 r., I C 203/13, Legalis nr 2007207.

W razie odpowiedniego stosowania przepisów o cesji sytuacja odpowiedzialnego za szkodę nie ulega ani polepszeniu, ani pogorszeniu. Pozostaje on obowiązany do naprawienia wyrządzonej szkody, w tym do pokrycia należnych odsetek, a zmianie ulega wyłącznie podmiot będący wierzycielem. Ponadto jako dłużnik pozostaje chroniony zwłaszcza na mocy art. 512 k.c. Jeżeli zatem nieświadomy naprawienia szkody przez ubezpieczyciela sprawca zapłaci odszkodowanie poszkodowanemu, to odniesie to skutek wobec ubezpieczyciela.

Regres nietypowy

Uwagi ogólne

Regres nietypowy wykazuje szereg odmienności zarówno od regresu typowego, jak i innych roszczeń regresowych przewidzianych w polskim porządku prawnym (np. między współdłużnikami solidarnymi zgodnie z art. 376 § 1 k.c.). Występuje on co do zasady w ramach ubezpieczeń obowiązkowych, a jego uregulowanie podyktowane jest – podobnie jak sam obowiązek ubezpieczenia – ochroną interesów poszkodowanego. Jego istotą jest bowiem to, że ubezpieczyciel kieruje żądanie zwrotu odszkodowania wobec osoby objętej ubezpieczeniem³⁴. Pozostaje on zatem sprzeczny z podstawowym celem ubezpieczeń w ogólności, czyli ochroną interesów ubezpieczającego. Jej zakres jest jednak węższy od zakresu ochrony udzielanej poszkodowanemu³⁵.

Z uwagi na interesy poszkodowanego w ubezpieczeniach obowiązkowych obowiązek zapłaty odszkodowania powstaje również w razie wyrządzenia poszkodowanemu szkody w wyniku rażącego niedbalstwa, a w przypadku ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych i ubezpieczeń OC rolników – nawet szkody wyrządzonej umyślnie. W reżimie ubezpieczeń dobrowolnych w analogicznych przypadkach ubezpieczyciel byłby na mocy art. 827 § 1 k.c. wolny od odpowiedzialności. Aksjologicznie nieuzasadniona byłaby sytuacja, w której ubezpieczający postępuje szczególnie nagannie, a odpowiedzialność za to ponosi wyłącznie ubezpieczyciel. Regres nietypowy jest zatem pewnego rodzaju kompromisem pomiędzy zapewnieniem ochrony poszkodowanemu, a zwolnieniem od odpowiedzialności ubezpieczyciela w przypadku szkód wyrządzonych w wyniku rażącego niedbalstwa lub umyślnie. Dzięki niemu ekonomiczny ciężar naprawienia szkody spoczywać będzie na sprawcy-ubezpieczającym.

Regres nietypowy spełnia przede wszystkim cele prewencyjno-wychowawcze i represyjne³⁶, przemawia też za nim poczucie słuszności³⁷. Realizuje również funkcję kompensacyjną³⁸, choć

34. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności...*, s. 530.

35. Tak: W. Marek, *op. cit.*, s. 117; A. Raczyński, *Instytucja regresu nietypowego (szczególnego) na tle konstrukcji ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Ubezpieczenia gospodarcze. Wybrane zagadnienia prawne*, [red.] B. Gnela, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 74; J. Pokrzywniak, *Kilka uwag o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, [w:] *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, [red.] A. Koch, CH Beck, Warszawa 2008, s. 58; podobnie: M. Orlicki, *O roszczeniach regresowych ubezpieczycieli i UFG wynikających z art. 11 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK*, „Prawo Asekuracyjne” 2011, nr 3 (68), s. 42.

36. Zob. m.in.: W. Marek, *op. cit.*, s. 117; wyrok SN z dnia 18 listopada 2005 r., IV CK 203/05, Legalis nr 97799.

37. Uchwała SN z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 61/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 40.

38. Tak: A. Szpunar, *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciw kierowcy pojazdu*, „Palestra” 1993, nr 7–8, s. 13.

ma ona znaczenie głównie z punktu widzenia ubezpieczyciela. Nie można jednak tracić z pola widzenia, że dzięki odzyskiwaniu wypłaconych odszkodowań od osób odpowiedzialnych za szkodę ciężar jej naprawienia nie obciąża ogółu wspólnoty ubezpieczeniowej³⁹. Regres nietypowy pozwala zatem na rozstrzygnięcie, czy naprawienie szkody jest obowiązkiem ubezpieczyciela (jako strony umowy ubezpieczenia) czy ubezpieczającego (jako osoby niezastępującej na ochronę ubezpieczeniową ze względu na naganność swojego zachowania)⁴⁰. Spór ten odbywa się jednak bez ryzyka uszczerbku dla interesów zaspokojonego wcześniej poszkodowanego.

Ponoszenie przez zakład ubezpieczeń ciężaru naprawienia szkody wyrządzonej w przypadkach objętych regresem nietypowym, byłoby wręcz sprzeczne z interesem społecznym i zasadami współżycia społecznego⁴¹. Ubezpieczenie OC nie może zatem dawać – w zamian za opłacenie składki – gwarancji ochrony przed wszelkimi roszczeniami odszkodowawczymi bez względu na stopień naganności zachowania sprawcy szkody⁴². Regres pozwala zaś na zrealizowanie funkcji prewencyjnej i represyjnej w takim samym stopniu jak odpowiedzialność odszkodowawcza (w razie braku ubezpieczenia)⁴³ – dzięki niemu to sprawca ponosi ciężar naprawienia szkody.

Regres nietypowy stanowi zatem cywilnoprawną dolegliwość, która znajduje aksjologiczne uzasadnienie w braku aprobaty wspólnoty ubezpieczeniowej na określone zachowanie osoby objętej ubezpieczeniem. Skoro tylko wzgląd na ochronę interesów poszkodowanego powoduje, że do naprawienia szkody zobowiązany jest ubezpieczyciel, to nieuzasadnione jest zwolnienie sprawcy z jakiegokolwiek odpowiedzialności. Regres nietypowy wyrównuje zatem ciężary związane z koniecznością ubezpieczania ryzyk, których zakłady ubezpieczeń nie przejęłyby w ramach ubezpieczeń dobrowolnych⁴⁴.

Zgodnie z dominującym stanowiskiem źródłem roszczenia regresowego jest ustawa, w konsekwencji czego roszczenie to przedawnia się w terminie trzyletnim, wynikającym z art. 117 k.c. (a nie art. 819 § 1 k.c.)⁴⁵. Nabycie roszczenia regresowego jest nabyciem pierwotnym – z mocy

39. Por.: A. Sowik, *Regres nietypowy – struktura prawna i znaczenie w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2013, nr 3, s. 73–74; T. Sangowski, *Finansowe znaczenie regresu ubezpieczeniowego*, „Studia Ubezpieczeniowe” 1971, t. I, s. 243–245.

40. Zob.: A. Sowik, *op. cit.*, s. 73.

41. A. Wąsiewicz, *Ubezpieczenia komunikacyjne*, [oprac.] M. Orlicki, A. Wąsiewicz, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2001, s. 113; D. Maśniak, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I. Komentarz do przepisów prawnych o funkcjonowaniu rynku ubezpieczeń*, [red.] Z. Brodecki, M. Serwach, M. Glicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 844.

42. W. Marek, *op. cit.*, s. 118; podobnie: J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 57 i 59; M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia...*, s. 648.

43. Pod względem prawnym, gdyż w praktyce wziąć pod uwagę należy jeszcze środki kadrowe i finansowe zakładu ubezpieczeń, które w zdecydowanej większości przypadków znacznie przewyższają możliwości dochodzenia roszczeń przez samego poszkodowanego; o tym podobnie: M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 415 w przypisie.

44. Zob. S. Byczko, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Żarys wykładu*, Difin, Warszawa 2013, s. 197.

45. Tak trafnie: M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności...*, s. 544; J. Misztal-Konecka, *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15, s. 848; R. Poprawski, *Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń z regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 4(93), s. 47; A. Raczyński, *op. cit.*, s. 81; Ł. Mazurczak, *Przedawnienie nietypowego roszczenia regresowego zakładu ubezpieczeń*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3(22), s. 99–100; D. Maśniak, *op. cit.*, s. 847; uchwała SN z dnia 10 listopada 2005 r., III CZP 83/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 147.

ustawy z chwilą zapłaty (będącej konstytutywną przesłanką regresu⁴⁶) odszkodowania poszkodowanemu powstaje nowe roszczenie, które jest jednak w pewien sposób powiązane z roszczeniem przysługującym wcześniej poszkodowanemu⁴⁷. Co ważne, podobnie jak w przypadku regresu typowego, rozmiar tego roszczenia nie może przewyższać rozmiarów odpowiedzialności sprawcy wobec poszkodowanego (tym samym roszczenia poszkodowanego)⁴⁸. Może się co prawda zdarzyć, że wypłacone odszkodowanie będzie wyższe od rozmiaru szkody, np. na skutek błędów ubezpieczyciela w postępowaniu likwidacyjnym. Okoliczność ta finansowo obciąża jednak ubezpieczyciela. Nadwyżka nie może bowiem być uznana za świadczenie z umowy ubezpieczenia, a przez to ubezpieczyciel nie może żądać jej zwrotu od osoby objętej ubezpieczeniem⁴⁹.

Problemy regresu nietypowego w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych

Na wstępie warto zaznaczyć, że regres nietypowy w przypadku ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych służy przeciwko kierującemu (którym niekoniecznie musi być ubezpieczający⁵⁰) jedynie w sytuacjach enumeratywnie wyliczonych w art. 43 u.u.o.⁵¹. Regres nie służy zatem w każdym przypadku rażącego niedbalstwa, chociaż niektóre jego przesłanki z pewnością są pewnymi jego postaciami. Zwrócić jednak należy uwagę na to, że w praktyce przepis ten może budzić szereg wątpliwości. Nieprecyzyjna może wydawać się „przesłanka narkotykowa”, zwłaszcza w porównaniu z przesłanką prowadzenia pojazdu w stanie po użyciu alkoholu lub w stanie nietrzeźwości. W przypadku alkoholu ustawodawca wyraźnie przewidział, jakie stężenie substancji powoduje znajdowanie się w którymś z powyższych stanów. W odniesieniu do substancji narkotykowych takich progów nie ustanowiono. Skoro zatem regres służy w razie wyrządzenia szkody w stanie „po użyciu” narkotyków, to kategorięczne stwierdzenie, czy dana osoba znajdowała się w tym stanie jest niemożliwe ze względu na długi stan utrzymywania się w organizmie śladowych ilości niektórych substancji. Jednocześnie przepis ten nie wymaga wykazania związku

46. Por.: J. Miaskowski, [w:] J. Miaskowski, K. Niezgodą, P. Skawiński, *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2012, s. 259; D. Maśniak, *op. cit.*, s. 846; A. Szpunar, *Roszczenie zwrotne ...*, s. 14.

47. Zob. A. Szpunar, *op. cit.*, s. 14; tenże: *Roszczenie regresowe zakładu ubezpieczeń*, [w:] *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej. Praca zbiorowa. 2*, [red.] A. Wąsiewicz, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994, s. 106; tak również: D. Maśniak, *op. cit.*, s. 846; M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności ...*, s. 536; podobnie: R. Poprawski, *op. cit.*, s. 41; uchwała SN z dnia 10 listopada 2005 r., III CZP 83/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 147.

48. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności ...*, s. 539.

49. *Ibidem*.

50. Zob.: D. Maśniak, *op. cit.*, s. 845; J. Miaskowski, *op. cit.*, s. 252.

51. Zgodnie z tym przepisem, prawo dochodzenie zwrotu odszkodowania przysługuje, jeżeli kierujący:

- 1) wyrządził szkodę umyślnie, w stanie po użyciu alkoholu lub w stanie nietrzeźwości albo po użyciu – ogólnie mówiąc – narkotyków;
- 2) wszedł w posiadanie pojazdu wskutek popełnienia przestępstwa;
- 3) nie posiadał wymaganych uprawnień do kierowania pojazdem mechanicznym, z wyjątkiem przypadków, gdy chodziło o ratowanie życia ludzkiego lub mienia albo o pościg za osobą podjętą bezpośrednio po popełnieniu przez nią przestępstwa;
- 4) zbiegł z miejsca zdarzenia.

przyczynowego pomiędzy szkodą a stanem kierującego, co prowadzi do wniosku, że każda ilość środków lub substancji w organizmie kierującego powoduje powstanie roszczenia regresowego⁵². Na marginesie warto dodać, że przed 11 lutego 2012 roku przepis ten nie zawierał określenia „stan po użyciu”, lecz „stan pod wpływem”. Było to rozwiązanie bardziej racjonalne, chociaż sprawiało zdecydowanie większe problemy praktyczne, zwłaszcza dowodowe. Konieczne było wykazanie, że użycie określonej substancji wpływało na stan psychofizyczny kierującego.

Wydaje się jednak, że trudności te nie mogą uzasadniać tak kategorycznej regulacji, przy której literalnym brzmieniu od kierującego można żądać zwrotu odszkodowania, nawet jeśli używał on środków odurzających kilka tygodni czy miesięcy wcześniej i nie odczuwa już żadnych jej efektów (ale ich śladowe ilości pozostały w organizmie). Należy w tym zakresie oddzielić funkcje prewencyjno-wychowawczą i represyjną, związane z wyrządzeniem szkód w ruchu, od prewencji antynarkotykowej. Wskutek takiej interpretacji do zwrotu odszkodowania zobowiązany będzie kierujący o pełni zdolności psychofizycznych w chwili wyrządzenia szkody tylko dlatego, że użył narkotyków, nawet jeśli zrobił to legalnie (za granicą lub w ramach leczenia). Znalezienie związku aksjologicznego pomiędzy regresem nietypowym a faktem używania zakazanych środków i substancji wydaje się niewykonalne⁵³. Z tego względu występowanie minimalnych, śladowych ilości określonych środków czy substancji nie powinno umożliwiać dochodzenia roszczenia regresowego od kierującego.

Drugą potencjalnie niesprawiedliwą (a przynajmniej oderwaną od celów regresu nietypowego) przesłanką jest zbiegnięcie z miejsca zdarzenia. Zwrócić należy uwagę jednak, że pojęcie „zbiegnięcia” jest negatywnie zabarwione i nie oznacza każdego oddalenia się z miejsca zdarzenia. Trafnie określa się, że „zbiegnięcie z miejsca wypadku oznacza samowolne oddalenie się sprawcy z miejsca zdarzenia, posiadające znamiona ucieczki, mające na celu uniknięcie odpowiedzialności karnej [...] lub też dodatkowo obciążających okoliczności”⁵⁴. Wskazuje się też, że przesłankę tę należy interpretować w podobny sposób jak w prawie karnym⁵⁵. Z tego względu oczywistym jest, że nie pozwoli na dochodzenie zwrotu odszkodowania oddalenie się sprawcy z miejsca zdarzenia w celu zapewnienia niezbędnej pomocy medycznej albo uniknięcia grożącego mu samosądu⁵⁶. Dla zakwalifikowania zachowania kierującego jako zbiegnięcia z miejsca zdarzenia badać należy jego zamiar, którego udowodnienie obciążać powinien zgodnie z art. 6 k.c. ubezpieczyciel⁵⁷.

Dodatkowo ubezpieczyciele nabierają podejrzeń, iż kierujący pojazdem znajdował się pod wpływem alkoholu, co oznaczałoby spełnienie kolejnej przesłanki umożliwiającej skierowanie do sprawcy szkody roszczenia regresowego⁵⁸. Oczywiście same podejrzania nie wystarczają

52. Zob.: J. Misztal-Konecka, *op. cit.*, s. 844; J. Miaskowski, *op. cit.*, s. 254.

53. Rozwiązanie to krytykował też A. Szpunar, wskazując: „osobliwym posunięciem jest próba zwalczania narkomanii przy pomocy przepisów o obowiązkowym ubezpieczeniu komunikacyjnym”; zob. A. Szpunar, *Wstępnie...*, s. 154.

54. J. Miaskowski, *op. cit.*, s. 256; podobnie: J. Misztal-Konecka, *op. cit.*, s. 847–848; J. Pokrzywniak, [w:] M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński, *Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007, s. 230.

55. Wyrok SA w Łodzi z dnia 20 kwietnia 2018 r., I ACa 1088/17, USA 2018 nr 11, poz. 40, s. 65.

56. J. Miaskowski, *op. cit.*, s. 256; podobnie: J. Misztal-Konecka, *op. cit.*, s. 848; zob. też: postanowienie SN z dnia 18 listopada 1998 r., II CKN 40/98, Legalis nr 355802.

57. Tak: E. Kiziewicz, *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń*, „Monitor Ubezpieczeniowy” 2009, nr 39, s. 34–35.

58. *Ibidem*, s. 35.

do ustalenia, że kierujący, który oddalił się z miejsca zdarzenia (niekoniecznie zbiegł), znajdował się w stanie pozwalającym zakładowi ubezpieczeń na dochodzenie zwrotu odszkodowania. Z pewnością jednak w pewnych sytuacjach zespół okoliczności może przemówić za faktem, że kierujący zbiegł z miejsca zdarzenia.

O ile zatem w ramach tej przesłanki zdarzają się zachowania naganne (jak ucieczka z miejsca potrącenia pieszego), o tyle tak jednoznaczna ocena nie jest możliwa w odniesieniu do szkód parkingowych. Z pewnością regres będzie przysługiwał, gdy kierowca oddalił się, mając świadomość wyrządzonej szkody. Szkada parkingowa może jednak pozostać niezauważona przez kierującego, który zupełnie nieświadomy odjedzie z miejsca zdarzenia⁵⁹. W takiej sytuacji nie można mówić o wystąpieniu zamiaru i w konsekwencji o tym, że kierujący zbiegł z miejsca zdarzenia – choć niewątpliwie się z niego oddalił.

Zwyczajową praktyką przy szkodach parkingowych jest również – z uwagi na nieobecność poszkodowanego – zostawienie przez sprawcę szkody swoich danych kontaktowych, np. na kartce za wycieraczką. Takie postępowanie jest w pełni zrozumiałe, gdyż trudno oczekiwać, że kierujący będzie oczekiwał na powrót poszkodowanego przez bliżej nieokreślony czas, zwłaszcza gdy szkoda jest niewielkich rozmiarów. Nie powinno ono zatem uznane za zbiegnięcie z miejsca zdarzenia. Zwrócić jednak należy uwagę, że przedstawienie przeciwdowodu przez kierującego może być w praktyce utrudnione. Ponadto w celu ustalenia zamiaru kierującego brane mogą być takie okoliczności, jak sposób zabezpieczenia kartki przed warunkami atmosferycznymi. Wydaje się, że pozostawienie jej za wycieraczką w trakcie ulewy może w niektórych stanach faktycznych przemawiać za uznaniem zachowania kierującego za zbiegnięcie z miejsca zdarzenia.

Regres nietypowy przeciwko pracownikowi

Jeden ze sporów w dyskursie na temat regresu nietypowego, dotyczył – podobnie zresztą jak przy regresie typowym – odpowiedzialności regresowej pracownika, który wyrządził szkodę przy wykonywaniu obowiązków pracowniczych, czyli relacji przepisów o regresie nietypowym do art. 120 § 1 k.p. W starszym orzecnictwie wskazywano, że „dochodzenie zwrotu świadczenia wypłaconego poszkodowanemu [...] jest wyłączone w stosunku do kierowcy pojazdu mechanicznego, nieposiadającego odpowiedniego prawa jazdy, który spowodował przy wykonywaniu obowiązków pracowniczych nieumyślnie szkodę osobie trzeciej”⁶⁰.

W nowszym orzecnictwie powyższa linia została jednak przełamana⁶¹, co uznać trzeba za słuszne. Odróżnić trzeba bowiem sytuację, w której pracownik nieumyślnie wyrządza szkodę, nie łamiąc przy tym najbardziej podstawowych zasad ostrożności, od szczególnie naganego za-

59. Tak: A. Sowiak, T. Kacprzyk, *Regres nietypowy w obowiązkowych ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej – spojrzenie de lege ferenda*, [w:] *System prawny ubezpieczeń obowiązkowych. Przesłanki i kierunki reform*, [red.] E. Kowalewski, W. W. Mogiński, TNOiK, Toruń 2014, s. 313; K. Magoń, *Ochrona poszkodowanego w konstrukcji regresu nietypowego (szczególnego) ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, [w:] *Kierunki rozwoju ubezpieczeń gospodarczych w Polsce. Wybrane zagadnienia prawne*, [red.] B. Gneta, M. Szaraniec, Difin, Warszawa 2013, s. 304.

60. Uchwała SN z dnia 16 października 1976 r., III CZP 38/76, OSNCP 1977, nr 2, poz. 19; zob. też: wyrok SN z dnia 28 czerwca 2002 r., II CKN 1001/00, Legalis nr 59543.

61. Wyrok SN z dnia 10 września 2009 r., V CSK 85/09, OSNC – Zb. dodatkowy 2010, nr B, poz. 63.

chowania osoby (nawet pracownika), przeciwko której skierowany jest regres nietypowy. Podstawy regresu nietypowego sprawiają, że zachowanie kierującego musi zostać oceniane przez pryzmat aksjologii, a pogląd przeciwny byłby z nią sprzeczny⁶².

Zakończenie

Różnice pomiędzy regresem typowym i nietypowym utrudniają wyciągnięcie wniosków wspólnych dla obu konstrukcji. W obu przypadkach konieczna jest zapłata odszkodowania. Regres typowy polega na tym, że roszczenie ubezpieczającego (poszkodowanego) przeciwko sprawcy przechodzi na ubezpieczyciela. Przejście roszczenia nie nastąpi jednak w razie wyrządzenia szkody nieumyślnie przez pracownika czy w niektórych przypadkach kulancji ubezpieczeniowej. Z kolei (wbrew dosłownemu brzmieniu) przepisu ubezpieczyciel uprawniony będzie do dochodzenia zwrotu odszkodowania w przypadku ubezpieczeń *assistance* i ubezpieczeń OC.

W przypadku regresu nietypowego ubezpieczyciel swoje roszczenia może kierować co do zasady przeciwko ubezpieczającemu, a więc stronie umowy, która za ochronę ubezpieczeniową uiściła składkę. Jest on ograniczony do ubezpieczeń obowiązkowych, których głównym celem jest ochrona poszkodowanego, a interesy ubezpieczającego są chronione w drugiej kolejności. Roszczenie regresowe nie służy jednak w sytuacjach standardowych, a jedynie wówczas, gdy ubezpieczający postąpił w sposób szczególnie naganny. Przesłanki regresu nietypowego są często niejasne, jak w przypadku ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. *De lege ferenda* postulować należy zatem doprecyzowanie „przesłanki narkotykowej” regresu nietypowego. Celem uregulowania tego roszczenia jest „zniechęcanie” nie do używania nielegalnych substancji (co czyni np. prawo karne), lecz do prowadzenia pojazdu, jeżeli ich użycie ma wpływ na stan psychofizyczny kierującego. Interwencja ustawodawcy mogłaby przesądzić również kwestię dotyczącą powstania regresu przeciwko pracownikowi.

Nie wszystkie poruszone problemy mogą być rozwiązane przez zmianę prawa. Nie jest to możliwe z pewnością w odniesieniu do szkód parkingowych, w przypadku których każdorazowo należy oceniać okoliczności danego zdarzenia. Teoretycznie ustawodawca mógłby usunąć niejasności co do regresu w razie innych niż pieniężne świadczeń ubezpieczyciela. Biorąc jednak pod uwagę omówione orzecznictwo, na potrzeby ubezpieczeń *assistance*, należy uznać, iż nie jest to konieczne. Pamiętajć przy tym trzeba, że zmiany ugruntowanych już przepisów często prowadzą do powstania kolejnych wątpliwości interpretacyjnych, dlatego do ich nowelizacji podchodzić należy z rozwagą.

Wykaz źródeł

- Buczkowski S., *Z zagadnień regresu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 12.
 Byczko S., *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Zarys wykładu*, Difin, Warszawa 2013.
 Cudna-Wagner A., *Odpowiedzialność odszkodowawcza ubezpieczyciela*, Kodeks sp. z o.o., Warszawa 2002.
 Kiziewicz E., *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń*, „Monitor Ubezpieczeniowy” 2009, nr 39.

62. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 239.

- Kodeks cywilny. Komentarz*, Gniewek E., Machnikowski P. [red.], CH Beck, Warszawa 2017.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna*, Osajda K. [red.], CH Beck, Warszawa 2017.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczegółowa. Ustawa o terminach zapłaty*, Osajda K. [red.], CH Beck, Warszawa 2017.
- Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, Gutowski M. [red.], CH Beck, Warszawa 2016.
- Kowalewski E., Serwach M., *Kulancja ubezpieczeniowa*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 3 [56].
- Krajewski M., *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według Kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Krajewski M., *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834 k.c. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016.
- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Wyrządzenie szkody przez kilka osób*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978.
- Magoń K., *Ochrona poszkodowanego w konstrukcji regresu nietypowego (szczególnego) ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, [w:] *Kierunki rozwoju ubezpieczeń gospodarczych w Polsce. Wybrane zagadnienia prawne*, Gnela B., Szaraniec M. [red.], Difin, Warszawa 2013.
- Mazurczak Ł., *Przedawnienie nietypowego roszczenia regresowego zakładu ubezpieczeń*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3 [22].
- Mazurczak Ł., *Świadczenie kulancyjne a regres ubezpieczeniowy*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2015, z. 2.
- Miaskowski J., Niezgoda K., Skawiński P., *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2012.
- Miształ-Konecka J., *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15.
- Orlicki M., *Instytucja kulancji w polskim prawie ubezpieczeniowym*, „Prawo Asekuracyjne” 1998, nr 4 [17].
- Orlicki M., *O roszczeniach regresowych ubezpieczycieli i UFG wynikających z art. 11 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK*, „Prawo Asekuracyjne” 2011, nr 3 [68].
- Orlicki M., Pokrzywniak J., Raczyński A., *Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007.
- Orlicki M., *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Pokrzywniak J., *Kilka uwag o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, [w:] *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, Koch A. [red.], CH Beck, Warszawa 2008.
- Poprawski R., *Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń z regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 4 [93].
- Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I. Komentarz do przepisów prawnych o funkcjonowaniu rynku ubezpieczeń*, Brodecki Z., Serwach M., Glicz M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Raczyński A., *Instytucja regresu nietypowego (szczególnego) na tle konstrukcji ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Ubezpieczenia gospodarcze. Wybrane zagadnienia prawne*, Gnela B. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2011.

- Raczyński A., *Świadczenie ubezpieczyciela w ubezpieczeniu assistance*, [w:] *Kierunki rozwoju ubezpieczeń gospodarczych w Polsce. Wybrane zagadnienia prawne*, Gnela B., Szaraniec M. [red.], Difin, Warszawa 2013.
- Sangowski T., *Finansowe znaczenie regresu ubezpieczeniowego*, „*Studia Ubezpieczeniowe*” 1971, t. I.
- Serwach M., *Osobista odpowiedzialność pracownika za szkodę wyrządzoną osobie trzeciej – konsekwencje cywilnoprawne oraz ubezpieczeniowe*, „*Prawo Asekuracyjne*” 2011, nr 2 (67).
- Sowik A., Kacprzyk T., *Regres nietypowy w obowiązkowych ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej – spojrzenie de lege ferenda*, [w:] *System prawny ubezpieczeń obowiązkowych. Przesłanki i kierunki reform*, Kowalewski E., Mogiński W. W. [red.], TNOiK, Toruń 2014.
- Sowik A., *Regres nietypowy – struktura prawna i znaczenie w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, „*Wiadomości Ubezpieczeniowe*” 2013, nr 3.
- Sury P., *Świadczenie kulancyjne jako świadczenie należne*, „*Rozprawy Ubezpieczeniowe*” 2011, z. 11.
- System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna. Tom 5*, Łętowska E. [red.], CH Beck, Warszawa 2013.
- Szpunar A., *Roszczenie regresowe zakładu ubezpieczeń*, [w:] *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej*, Wąsiewicz A. [red.], Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994.
- Szpunar A., *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciw kierowcy pojazdu*, „*Palestra*” 1993, nr 7–8.
- Szpunar A., *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Zakamycze, Kraków 2000.
- Warkało W., Marek W., Mogiński W., *Prawo ubezpieczeniowe*, PWN, Warszawa 1983.
- Warkało W., *Prawo ubezpieczeniowe. Zarys wykładu i materiały normatywne*, PWN, Warszawa 1974.
- Wąsiewicz A., *Ubezpieczenia komunikacyjne*, Orlicki M., Wąsiewicz A. [oprac.], Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2001.

Insurance subrogation – selected issues

This article reviews provisions governing insurance subrogation – typical and untypical. For this reason, the publication is divided into two parts. First one contains general characteristics of a typical subrogation, being a contribution to analysis of selected practical problems. In the second part, in the same manner an untypical subrogation is discussed. The author, on the basis of literature and judicial rulings proposes solutions of the raised problems and presents conclusions de lege ferenda.

Key words: insurance, insurance subrogation, typical subrogation, untypical subrogation, third party insurance, insurance for motorized vehicles.

MGR PAWEŁ GRZEMBKA – aplikant radcowski przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Katowicach.
e-mail: pgrzembka@gmail.com

